

Knud Illeris: **Læring – aktuel læringsteori i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx**. Roskilde Universitetsforlag, 1999, 227 sider.

Anmeldt af *Claus Elmholdt*, ph.d.-stipendiat, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Bogen beskæftiger sig med læring, som er et af tidens hotteste men også mest uafklarede og uoverskuelige begreber, og den bidrager på glimrende vis til at skabe meningsfuld orden og overskuelighed i det omfattende landskab af aktuelle læringsteorier. Det er Illeris' fortjeneste, at han formår at behandle emnet i sin mangfoldige kompleksitet, og samtidig fastholder en velskrevet og let læst stil. Bogens største kvalitet er, at den som lærebog giver et godt overblik over feltet af aktuelle læringsteorier.

Illeris definerer læring som enhver proces, der medfører psykiske ændringer af forholdsvis varig karakter, som ikke skyldes biologisk-genetiske forhold som modning eller aldring (s. 17). Læring er således mere eller mindre sammenfaldende med (psykisk) udvikling, socialisering og kvalificering. Det specificeres, at læringsprocessen er en grundlæggende integreret proces der omfatter to delprocesser som gensidigt påvirker hinanden: For det første en samspilsproces mellem individet og dets omgivelser og for det andet en indre psykisk tilegnelses- og forarbejdningsproces, der fører frem til læringsresultatet (s. 16). I forlængelse af denne forståelse af læringsprocessens dobbelte karakter som to integrerede delprocesser postuleres det, at læring altid på en gang er en kognitiv, en psykodynamisk og en samfundsmæssig proces. *"...Hver eneste læreproces har tre dimensioner og er spændt ud mellem tre indfaldsvinkler, der typisk er repræsenteret af Piaget, Freud og Marx"* (s. 19). Deraf bogens undertitel; *"aktuel læringsteori i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx"*. Bogens læringsforståelse er spændt ud mellem disse tre polare, der også fungerer som den overordnede analyseramme og giver bogen sin overordnede indholdsmæssig struktur.

Illeris begynder sin gennemgang af aktuelle læringsteorier med at beskrive læringens kognitive dimension. Derefter medinddrages den psykodynamiske og til sidst også den sociale og samfundsmæssige dimension. Han understreger, at der ikke startes med den kognitive dimension, fordi han opfatter den som vigtigere eller mere fundamental end de to andre, men fordi han mener, at det ligger mest lige for at starte der, hvor læringspsykologien traditionelt tager fat, for så gradvist at udbrede fremstillingen til at dække hele det felt, der er relevant i forbindelse med læring.

I kapitel 2 gennemgås læringens kognitive tilegnelsesprocesser med udgangspunkt i Piagets begreber om akkomodativ og assimilativ opbygning af kognitive strukturer. Det kan undrer mig, at Illeris understreger *"Piaget som udgangspunkt"* (s. 25), men samtidig anser det for tilstrækkeligt at bruge sølle fire sider på at gennemgå hans bidrag til forståelse af fænomenet læring. Derefter gennemgås Thomas Nissens fortolkning og videreudvikling af Piagets teori med et begreb om kumulativ læring – den proces der sker når det første element i et nyt skema etableres. I kapitel 3 foretages en gennemgang af begreberne refleksion og metalæring,

hvor bl.a. den kulturhistoriske tradition repræsenteret ved Vygotsky og Leontjev, samt Bateson og Engeström trækkes ind i analysen. I kapitel 4, hvor læringens psykodynamiske dimensioner inddrages, sættes fokus på at undersøge de motivationelle og følelsesmæssige forholds betydning for læring. Med teoretisk afsæt i Piaget-specialisten Hans Furth og den ”kritiske psykolog” Ute Holzkamp-Osterkamp gennemgås relationerne mellem kognitive strukturer og affektive mønstre. Det er karakteristisk for bogen, at den psykodynamiske dimension ikke gennemgås isoleret, men indlejres og sættes i relation til de forudgående emner. Ved denne kumulerende narrative struktur adskiller bogen sig fra traditionelle grundbøger/lærebøger, der behandler hvert emneområde adskilt fra de andre.

I det korte kapitel 5 gennemgås de læringsmæssige aspekter af generel personlighedsudvikling samt den specifikke læring, der er knyttet til refleksivitet eller selvrefleksion – refleksion der gennem spejling involverer individets forhold til sig selv. I kapitel 6 sætter Illeris fokus på forhold som modstand og forsvar, der kan virke hæmmende, blokerende eller direkte afsporende for den tilsigtede læring, og trækker således den psykodynamiske dimension i retning af samspilsprocessen. Der tages udgangspunkt i den engelske læringsforsker Peter Jarvis, der kategoriserer tre former for ikke-læring, som dækker tre bevidsthedsniveauer. I kapitel 7 sættes direkte fokus på læringens samspilsprocesser - læringens sociale og samfundsmæssige dimensioner - imens de indre psykiske tilegnelsesprocesser glider i baggrunden. Der gennemgås tre typer af samspilsprocesser, som i særlig grad er af læringsmæssig interesse – imitation, der er undersøgt af bl.a. Bandura, virksomhedsbegrebet, der kendes fra den kulturhistoriske skole, og deltagelse der bl.a. er undersøgt af Jean Lave og Etienne Wenger. Deltagelse er som samspilsform karakteriseret ved, at den lærende indgår i en fælles målrettet aktivitet med andre – praksisfællesskab. Den samfundsmæssige side af læringens belyses i kapitlet ud fra socialisationsteorier, der er udviklet i relation til Frankfurterskolens og Hannoverskolens arbejder - specifikt gennemgås Lorenzers materialistiske socialisationsteori. I kapitel 8 forsøger Illeris via erfaringsbegrebet at nå frem til en samlet læringsforståelse, der kan dække læringens tre dimensioner. Illeris argumenterer for at netop erfaringsbegrebet indeholder en læringsforståelse, der kan rumme både den kognitive, den psykodynamiske og den sociale og samfundsmæssige side af læringen. Først gennemgås filosofen og pædagogen John Dewey’s erfaringsbegreb, og dernæst inddrages den tyske sociolog Oskar Negt’s erfaringsbegreb. Igennem sin argumentation for, at erfaringsbegrebets kan samle læringens tre dimensioner, træder Illeris eget teoretiske ståsted i karakter, og det bliver tydeligt, at bogen ikke er en grundbog i vanlig forstand, men netop en personlig reflekteret debat- og lærebog.

I kapitel 10 analyseres læringens ydre betingelser, kategoriseret som forskellige typer af ”rum” for læring - hverdagslæring, praksislæring eller mesterlære, skoler og andre uddannelsesinstitutioner, arbejdslivet og kollektiv læring. Illeris definerer hverdagslæring som læring, der finder sted uformaliseret og tilsyneladende tilfældigt i hverdagslivet. Praksislæring eller mesterlære defineres som formaliserede former for læring knyttet til en bestemt social eller arbejdsmæssig praksis. Her savner jeg, hvad jeg i øvrigt også gør flere andre steder i bogen, en klar begrebsudredning og en stringent begrebsbrug. Illeris uddyber ikke, om begreberne praksislæring og mesterlære dækker det samme, eller om de er forskellige og i så

fald, hvorved de adskiller sig fra hinanden. I forbindelse med gennemgangen af hverdagslæring og praksislæring eller mesterlære inddrages bl.a. Lave & Wengers situerede læringsteori og Dreyfus og Dreyfus' teori om færdighedstilegnelse. I analysen af de ydre betingelser for læring i skoler og institutioner inddrages bl.a. Bourdieu, Giddens samt Kvaales (1980) karakterundersøgelser. Derefter gennemgår Illeris arbejdslivet som læringsrum - primært ud fra et management perspektiv på den lærende organisation. Her savner jeg en udredning af, hvorved dette læringsrum, ud over forskelle i perspektiv, adskiller sig fra de læringsrum, der tidligere i kapitlet blev beskrevet som praksislæring eller mesterlære.

Kapitel 11 omhandler, hvad Illeris kalder læringens indre eller subjektive betingelser, der analyseres i et livstidsperspektiv. I bogens afslutningskapitel plotter Illeris de gennemgåede teorier ind i et overbliksgivende skema i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx, eller kognition, psykodynamik og samfundsmæssighed. Den slags oversigter, hvor komplekse og forskelligartede teorier placeres i et skema, der kun inddrager tre dimensioner, skal selvfølgelig tages med et gran salt. Illeris' skema giver dog et godt overblik over, hvordan læringsteoriene i bogen placerer sig i forhold til hinanden inden for dimensionerne kognition, psykodynamik og samfundsmæssighed.

Bogens største svaghed er vel nok, at den vil for meget på for lidt plads, og derfor har en tendens til at blive overfladisk. I forordet skriver Illeris, at han vil kombinere tre forskellige genre - udover at være lærebog skal bogen også fungere som en videnskabelig afhandling og en debatbog om læring. Det er en stor mundfuld at indfri denne målsætning på kun 227 sider, og det lykkes da heller ikke Illeris at dække alle tre genre lige godt. Det er specielt kombinationen af let læst, overskuelig og omfattende lærebog samt dybdeborende, specifik og præcis videnskabelig afhandling, der volder problemer. I det praktiske arbejde med bogen har Illeris tydeligvis vægtet genren lærebog, og det skal han ikke et øjeblik bebrejdes, for det er der kommet en glimrende bog ud af. En lærebog, hvor Illeris' personlige bidrag er en sammenkædning af de enkelte teorier til en bred læringsforståelse, der forsøger at sammenfatte hele genstandsfeltet. Han kommer vidt omkring, men han kommer ikke i dybden og foretager den grad af stringent, dybdeborende og præcis teorigennemgang og begrebsanalyse, som må forventes af en videnskabelig afhandling. Som eksempel kan nævnes, at de mange forskelligartede læringsteorier i bogen gennemgås inden for rammerne af en overordnet tredimensionel læringsforståelse stort set uden diskussion af, hvorvidt de overhovedet enkeltvis såvel som samlet kan placeres inden for disse rammer. F.eks. at Lave & Wengers eksplicit ikke-dualistiske socialontologiske læringsforståelse kan placeres indenfor rammerne af bogens dualistiske forståelse af læring en todelt proces, der består af en social samspilsproces, hvor personen står i en dialektisk relation til verden og en tilegnelses- og forarbejdningsproces, som er et individuelt fænomen.

Når det er sagt, er det værd at opsummere, at bogen generelt er velskrevet og overskuelig med gode opsummeringer efter hvert kapitel, at den kommer vidt omkring feltet af aktuelle læringsteorier, og at den har mange relevante referencer. Bogen er absolut anbefalelsesværdig som en indsigtsgivende oversigtsbog, der bør læses af enhver med interesse for læring, som ønsker en bred introduktion til feltet af aktuelle læringsteorier.

